

«Θεολογική και ανθρωπολογική θεώρηση της οικογενείας».

Η ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ ΓΟΡΤΥΝΟΣ ΣΤΗΝ ΙΕΡΑΡΧΙΑ.

Τό θέμα, Σεβασμιώτατοι πατέρες, τό όποίο μοῦ δόθηκε νά αναπτύξω εἶναι: «Θεολογική καί ανθρωπολογική θεώρηση τῆς οικογενείας». Μετά από σκέψη ἐνόησα ὅτι τό θέμα θέλει νά πει, ποιά εἶναι ἡ διδασκαλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί τῶν ἁγίων Πατέρων γιά τήν οἰκογένεια, ἀλλά καί ποιούς προβληματισμούς ἀντιμετωπίζει στήν κοινωνία τῶν ἀνθρώπων ὁ θεσμός αὐτός σήμερα.

Ἐπειδή ἔχω ζοηρά τήν ἐπιθυμία νά γράψω μία Θεολογία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης προορισμένη γιά τόν λαό, νά γράψω δηλαδή μέ ἀπλότητα τήν διδασκαλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης σέ θέματα πίστεως καί ἠθικῆς, παρακαλῶ, Μακαριώτατε Πάτερ καί Σεβασμιώτατοι ἅγιοι Πατέρες, νά μοῦ ἐπιτραπεῖ τό δοθέν μοι θέμα νά τό αναπτύξω κατά τήν διδασκαλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Καί θέλω νά τό κάνω αὐτό γιά νά δείξω, σήμερα μάλιστα πού παραθεωρεῖται ἡ Παλαιά Διαθήκη, γιά νά δείξω, λέγω, πόσο ὑψηλή διδασκαλία ἔχει ἡ Παλαιά Διαθήκη περί τοῦ γάμου καί τῆς οικογενείας. Δέν εἶναι ὅμως δυνατόν στά κλειστά καί περιορισμένα ὅρια μιᾶς συντόμου ὁμιλίας νά παρουσιάσω ὅλη τήν διδασκαλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐπί τοῦ θέματος, γι' αὐτό θά ἀρκεσθῶ στά πλέον βασικά.

Περί οικογενείας εἶναι τό θέμα μου, ἀλλά ἡ οἰκογένεια συνδέεται στενότερα μέ τό θέμα τοῦ γάμου, ἀπό τόν ὁποῖον προέρχεται καί ἀπό τόν ὁποῖον συνίσταται ἡ οἰκογένεια. Ἡ Παλαιά Διαθήκη, Σεβασμιώτατοι πατέρες, ὁμιλεῖ περί γάμου ἢ, γιά νά τό πῶ καλύτερα, ἡ Παλαιά Διαθήκη ὁμιλεῖ μόνο περί τοῦ γάμου καί ὄχι περί παρθενίας• γιατί ἡ παρθενία ἀρχίζει κυρίως μέ τόν «Ἀρχιπάρθενον Χριστόν», ὅπως τό λέγει κάποιο πατερικό κείμενο.¹ Περί παρθενίας ὁμιλεῖ ἡ Καινή Διαθήκη καί ὄχι ἡ Παλαιά. Ἀνεπτυγμένες ἀσκητικές καί ἐγκρατιτικές τάσεις πρὸς ἀποφυγή τοῦ γάμου δέν παρουσιάζει ἡ Παλαιά Διαθήκη.

Ἡ Παλαιά Διαθήκη λοιπόν ὁμιλεῖ μόνο περί γάμου καί οἰκογενείας καί ἔχει, ἐπαναλαμβάνω, ωραία καί πρωτότυπη διδασκαλία περί αὐτῶν. Παρατηρεῖται ὅμως στήν περί γάμου διδασκαλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τό γενικό ἐκεῖνο σχῆμα πού ἐκφράζει τό περιεχόμενο τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Καί τό περιεχόμενο τῆς Ἁγίας Γραφῆς εἶναι γενικά: Δημιουργία - Πτώση - Ἀναδημιουργία.

Ἔτσι, μέ τήν διαίρεση αὐτή, διαφορετικά παρουσιάζει ἡ Παλαιά Διαθήκη τόν γάμο ἀπό τήν ἀρχή, στήν ὑψηλή του τοποθέτηση κατά τήν δημιουργία• διαφορετικά κατά τήν ἁμαρτία τῶν πρωτοπλάστων καί ἔπειτα• καί διαφορετικά πάλι στά μετέπειτα χρόνια, ὅταν μέ τά δυνατά κηρύγματα τῶν Προφητῶν γίνεται ἀγώνας γιά τήν ἐπαναφορά τῆς ὑψηλῆς, ὅπως στήν ἀρχή, τοποθετήσεως τοῦ γάμου. Τήν ταπεινή μου ὁμιλία θά τήν χωρίσω κατά τήν τριπλῆ αὐτή διαίρεση: α) Ὁ γάμος κατά τήν δημιουργία• β) Ὁ γάμος καί ἡ οἰκογένεια κατά τήν πτώση• καί γ) Ὑψηλή διδασκαλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης περί τοῦ γάμου καί τῆς οἰκογενείας.

Α΄ Ὁ γάμος κατά τήν δημιουργία.*

(α) Ὅπως τό παρουσιάζει ἡ Παλαιά Διαθήκη τό θέμα, ὁ γάμος θεσπίστηκε ἀπό Αὐτόν τόν ἴδιο τόν Θεό ἀπό τήν ἀρχή, κατά τήν δημιουργία. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός εἶπε στούς Φαρισαίους: «Οὐκ ἀνέγνωτε ὅτι ὁ ποιήσας ἀπ' ἀρχῆς ἄρσεν καί θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς;» (Ματθ. 19,4). Γιά τόν ἕνα ἄνδρα Ἀδάμ δόθηκε μία γυναίκα, ἡ Εὐα, ἡ ὁποία λέγεται ὅτι εἶναι «ὅμοιος αὐτῷ» (Γεν. 2,20).

Τήν στενή σχέση τοῦ ἄνδρα καί τῆς γυναίκας τήν ἐκφράζει πρῶτον μέν τό ἄσμα τοῦ ἄνδρα πρὸς αὐτήν «τοῦτο νῦν ὅστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου

καί σάρξ ἐκ τῆς σαρκός μου» (Γεν. 2,23) καί δεύτερον, ἡ ὀνομασία τῆς γυναίκος, ὅπως αὐτή μάλιστα φαίνεται καλύτερα στό Ἑβραϊκό κείμενο: «Ἰσά», λέγεται ἡ γυναίκα, γιατί ὁ ἄνδρας καλεῖται «Ἰσ».

Ἔτσι τό εἶπε ὁ Ἀδάμ, μέ τόν ἄλλον του λόγο, ὅταν μέ ἔκπληξη καί θαυμασμό εἶδε μπροστά του τήν γυναίκα, πού τοῦ ἔδωσε ὁ Θεός: «Αὕτη κληθήσεται γυνή (= ἄνδρις) ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρός αὐτῆς ἐλήφθη αὕτη» (Γεν. 2,23). Ἡ δέ δημιουργία τοῦ ἀνδρα καί τῆς γυναίκας ἀποβλέπει στόν μεταξύ τους γάμο καί τήν δημιουργία οἰκογενείας, γι' αὐτό καί λέγει ἡ Γένεση γι' αὐτούς τώρα κατά τήν δημιουργία τους: «Ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν» (Γεν. 2,24).

(β) Ὑπάρχει ὅμως ἓνα θεολογικό ἐρώτημα: Πῶς θά ἦταν ἡ σχέση τοῦ ἀνδρα καί τῆς γυναίκας πρὶν ἀπό τήν πτώση; Σ' αὐτό μᾶς λέγουν οἱ ἅγιοι Πατέρες γενικά ὅτι, ἂν δέν ἀμάρταναν οἱ πρωτόπλαστοι, θά ἐπολλαπλασιάζοντο μέν στήν παραδείσια κατάσταση πού ἦταν, ἀλλά κατά ἄλλον, κατά παρθενικόν τρόπον, πού ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ θά τοὺς ὑπεδείκνυε.

Αὐτό στηρίζεται ἀγιογραφικά, ἀπό τό ὅτι ἀκριβῶς μετά τήν πτώση διαβάζουμε «Ἀδάμ ἔγνω Εὖαν τήν γυναῖκα αὐτοῦ καί συλλαβοῦσα ἔτεκε τόν Κάϊν» (Γεν. 4,1). Ἀντί ἄλλης πατερικῆς μαρτυρίας γι' αὐτήν τήν θέση ἀναφέρω μόνον αὐτόν τόν λόγο τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ὁ ὁποῖος λέγει κάπου: «Μετά τήν παρακοήν, μετά τήν ἔκπτωσιν τήν ἐκ τοῦ παραδείσου, τότε τά τῆς συνουσίας ἀρχήν λαμβάνει. Πρὸ γάρ τῆς παρακοῆς ἀγγελικόν ἐμιμοῦντο βίον καί οὐδαμοῦ συνουσίας λόγος» (Ὁμιλία 15 εἰς τήν Γένεσιν 4, MPG 53,123).

Ἀκούεται ὅμως παρά τινων καί ἡ ἄλλη θέση, ὅτι δηλαδή καί πρὶν ἀπό τήν πτώση, στόν παράδεισο, ὁ γάμος θά ἦταν μέ τήν σημερινή του ἔννοια, ὡς ἔνωση σωμάτων τοῦ ἀνδρογύνου, θά ἔλειπε ὅμως ἐντελῶς ἀπό τήν ἔνωση αὐτή ἡ ἀμαρτωλή σαρκικότητα. Τήν ἀποψη αὐτή θέλουν νά τήν στηρίξουν ἀγιογραφικά, πρῶτον μέν, στόν λόγο, πού περιγράφει τήν πρὶν ἀπό τήν πτώση κατάσταση τῶν πρωτοπλάστων, ὅτι «ἦσαν καί οἱ δύο γυμνοί, ὁ τε Ἀδάμ καί ἡ γυνή αὐτοῦ, καί οὐκ ἦσχύνοντο» (Γεν. 2,25).

Ἡ φράση «οὐκ ἦσχύνοντο ὑποδηλώνει, κατά τοὺς ὑποστηρικτές τῆς ἀπόψεως αὐτῆς, ὅτι ἡ σωματική διάπλαση τῶν πρωτοπλάστων καί πρὶν

ἀπό τήν πτώση τους ἦταν ὅπως καί τώρα μετά τήν πτώση, ἔλειπε ὁμως ἀπ' αὐτούς ἡ ἀμαρτωλή σαρκικότητα, ὅπως αὐτό φαίνεται καθαρά ἀπό τήν ἴδια πάλι ἔκφραση «οὐκ ἠσχύοντο». Δεύτερον δέ, οἱ δεχόμενοι τήν ἄποψη αὐτή θέλουν νά τήν στηρίξουν πάλι στόν λόγο τῆς Γενέσεως, τόν λεχθέντα γιά τούς πρωτοπλάστους πρὶν ἀπό τήν πτώση τους, ὅτι «ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν» (2,24), λόγος ὁ ὁποῖος δηλώνει καθαρά τόν γάμο ὡς ἔνωση σωμάτων. Προσωπικά δέχομαι καί ὑποστηρίζω στά κηρύγματά μου τήν πρώτη ἐρμηνεία, διότι αὐτή εἶναι τῶν ἁγίων Πατέρων. Περί τῆς ἄλλης ἐρμηνείας δέν ἔχουμε πατερικό στηριγμό, ἐξ ὧσων τουλάχιστον ἔχω ὑπ' ὄψιν μου, καί γι' αὐτό δέν τήν δεχόμεθα. Τήν παρέθεσα μόνον χάριν ἐρμηνείας.

Β' Ὁ γάμος καί ἡ οἰκογένεια μετά τήν πτώση.

1. Ὑφίσταται καί μετά τήν πτώση ὁ θεσμός τοῦ ἀνδρογύνου.

Ἀλλά συνέβη ἡ τραγική πτώση!... Καί ἡ πτώση, ἡ παράβαση δηλαδή ἀπό τούς πρωτοπλάστους τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ, ἔφερε τά ὀδυνηρά της ἀποτελέσματα καί σ' αὐτήν τήν ἀγνή κατάσταση τῆς μεταξύ τους σχέσης καί τήν ἀλλοίωσε • γιατί χάθηκε ἀπ' αὐτούς ἐκεῖνο τό πρῶτο, τό παραδείσιο πού εἶχαν. Χάθηκε τό ἀγνό καί τό καθαρό τῆς γλυκειᾶς σχέσης τοῦ πρώτου ἀνδρογύνου, ὅπως αὐτό ὑποδηλώνεται καί ἀπό τό ὅτι τώρα οἱ πρωτόπλαστοι αἰσθάνονται ὅτι εἶναι γυμνοί καί ἔρραψαν γι' αὐτό φύλλα συκῆς καί ἔκαναν γιά τούς ἑαυτούς τους περιζώματα (Γεν. 3,7).

Κατά πρῶτον, ὅπως τό παρουσιάζει παραστατικά ἡ βιβλική διήγηση, πρέπει νά παρατηρήσουμε ὅτι ἡ πτώση ἔγινε γιατί βρέθηκε χωρισμένο τό ἀνδρόγυνο, γιατί ἡ Εὐα ἦταν χωρίς τόν ἄνδρα της Ἀδάμ. Καί δεύτερον, ἡ πτώση ἔγινε, γιατί, ὅταν ὁ ὄφεις εἶπε στήν Εὐα λόγια περίεργα καί βλάσφημα κατά τοῦ Θεοῦ, δέν ἔτρεξε αὐτή ἀμέσως νά τά ἀναφέρει στόν ἄνδρα της, ἀλλά, ἀντίθετα, συνέχισε τόν ὀλέθριο διάλογο μέ τό φίδι, πού τήν παραπλανοῦσε.

Ἀμάρτησε ἡ Εὐα, γιατί παρέμεινε ἀβοήθητη, γιατί ἡ ἴδια θέλησε νά εἶναι ἀβοήθητη. Καί τό ἄλλο τό σοβαρό: Ἐνῶ ἡ Εὐα πλάστηκε γιά νά εἶναι βοηθός στόν ἄνδρα, αὐτή τοῦ ἔγινε προαγωγός στό κακό, τοῦ ἔγινε ὄργανο γιά τήν καταστροφή του • γιατί παρέσυρε καί αὐτόν σέ πτώση, γιά νά τόν ἔχει συνένοχο στήν δική της πτώση.

Καί ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλά καί τοῦ ἐπιβλήθηκε, γιά νά τόν παρασύρει στήν δική της πεπτωκυῖα κατάσταση• γιάτί τοῦ εἶπε ἐπιβλητικά «φάγε» καί τόν ὑπέταξε.2 Ἔτσι, διαταράχθηκε ἡ ἰσότητα τῶν δύο φύλων, γιάτί ἐνῶ τά δύο φύλα ἔγιναν ὁμοια,3 τώρα, κατά τήν πτώση, ὁ ἄνδρας ὑποτάχθηκε στήν γυναίκα. Βλέπουμε, λοιπόν, ἀπό αὐτά ὅτι κατά τήν πτώση συνέβη διαταραχή τῆς ωραίας παραδείσιας σχέσης τοῦ ἀνδρογύνου.

Παρά ταῦτα ὁμως, φρόντισε ὁ Θεός νά μήν χαθεῖ ἡ ἔλξη καί ἡ σχέση τῶν δυό, ἀλλά καί τώρα, καί μετά τήν πτώση, ἡ γυναίκα στρέφεται ἀγαπητικά στόν ἄνδρα της καί ὁ ἄνδρας της τό ἴδιο πρός αὐτήν. Γιάτί ἐκεῖνος ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ στήν γυναίκα μετά τήν πτώση «πρός τόν ἄνδρα ἡ ἀποστροφή σου» (Γεν. 3,16) θεωρεῖται μέν ὡς τιμωρία, δέν εἶναι ὁμως ἀκριβῶς ἔτσι. Ἡ, εἶναι μέν τιμωρία, ἀλλά ἡ «τιμωρία» τοῦ Θεοῦ εἶναι παιδαγωγική, εἶναι καί αὐτή σωστική ἀγάπη• ἢ, μπορούμε πάλι νά ποῦμε ὅτι ὁ Θεός, κατά τήν σοφία του, ἔστρεψε τό πτωτικό τῆς γυναίκας Εὔας πρός τό καλό της καί τήν ὠφέλειά της, γιά τήν συγκρότηση τῆς οἰκογένειας.

Ὅπως ὠραῖα ἐρμηνεύει τόν λόγο αὐτόν ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, «πρός τόν ἄνδρα ἡ ἀποστροφή σου», σημαίνει ὅτι ὁ ἄνδρας θά γίνεται στήν γυναίκα «καταφυγή, λιμάνι καί ἀσφάλεια. Στά ἐρχόμενα δεινά θά στρέφεται ἡ γυναίκα πρός αὐτόν καί θά καταφεύγει πρός αὐτόν γιά βοήθεια». «Καί ὄχι μόνο αὐτό», λέγει στήν συνέχεια ὁ ἱερός Χρυσόστομος, ἀλλά μέ τόν λόγο του αὐτόν πρός τήν Εὔα ὁ Θεός «ἔδεσε καί τούς δυό μέ ἀνάγκη, μέ τήν ἀλυσίδα τῆς μεταξύ τους ἐπιθυμίας».

Καί καταλήγει λέγοντας μέ θαυμασμό ὁ ἅγιος Πατέρας: «Εἶδες, πῶς εἰσήγαγε μέν τήν ὑποταγήν ἡ ἀμαρτία, ὁ δέ εὐμήχανος καί σοφός Θεός καί τούτοις πρός τό συμφέρον ἡμῖν ἀπεχρήσατο;»4 Εἶναι ὁμως ὁ λόγος αὐτός τοῦ Θεοῦ πρός τήν Εὔα καί τιμωρία (παιδαγωγική) γιά τήν ἀμαρτία της νά θελήσει νά κυριαρχήσει στόν ἄνδρα καί νά τόν ὑποτάξει κατά τήν πτώση• γι' αὐτό καί στήν συνέχεια τῆς λέγει ὁ Θεός γιά σωφρονισμό της «καί αὐτός σου κυριεύσει» (Γεν. 3,16).

Τήν ὕπαρξη τοῦ θεσμοῦ τοῦ γάμου καί τῆς οἰκογένειας καί τώρα μετά τήν πτώση τήν δείχνει καί ἡ ὀνοματοδοσία τῆς Εὔας ἀπό τόν ἄνδρα της Ἀδάμ: «Καί ἐκάλεσεν Ἀδάμ τό ὄνομα τῆς γυναικός αὐτοῦ Ζωή» (3,20). Αὐτό σημαίνει ὅτι ἡ ζωή τῶν ἀνθρώπων θά ἐξακολουθεῖ νά διατηρεῖται

διά τῆς γυναικός καί γι' αὐτό ἀκριβῶς αὐτή καλεῖται «Ζωή», ἐπειδή διά τοῦ γάμου της μέ τόν ἄνδρα της θά φέρει ζωές στόν κόσμον.

2. Μονογαμία καί πολυγαμία.

Ἄλλά ἀρχίζει τό δράμα τῆς πτώσεως μέ τίς θλιβερές ἐπιπτώσεις του καί στόν γάμον καί στήν οἰκογένεια. Στήν ἀρχή ἐπικρατεῖ ἡ μονογαμία: Ἕνας ἄνδρας, μία γυναίκα. Ἡ μονογαμία εἶναι ἡ θέληση τοῦ Θεοῦ καί αὐτήν ὁ Θεός θέσπισε ἀπό τήν ἀρχή. Γιά τόν ἕνα ἄνδρα Ἀδάμ ἔγινε μία γυναίκα, ἡ Εὐα. Γενικά, ἀπό τήν ἀρχή, ἡ καλή γενεά τῶν ἀνθρώπων ἀκολουθεῖ τήν μονογαμία. Σύντομα ὅμως εἰσέρχεται ἡ πολυγαμία: Ὁ ἕνας ἄνδρας νά λαμβάνει πολλές γυναῖκες. Ἐπαναλαμβάνουμε ὅμως, ὅπως εἶπε ὁ Κύριος, «ἀπ' ἀρχῆς δέ οὐ γέγονεν οὕτως» (Ματθ. 19,8).

Ὅπως τό παρουσιάζει ἡ Παλαιά Διαθήκη, ἡ πολυγαμία ἄρχισε ἀπό τήν κακή γενεά τῶν ἀνθρώπων, γιατί ὁ Λάμεχ, πού ἀνήκε στήν φυλή τοῦ Κάϊν, αὐτός ἐμφανίζεται ὡς ὁ πρῶτος λαβών δύο γυναῖκες (Γεν. 4,19). Θά βροῦμε ὅμως καί ἀνθρώπους τῆς καλῆς γενεᾶς, ὅπως τόν Ἀβραάμ καί ὅπως τόν Ἰακώβ, λ.χ. νά λαμβάνουν καί αὐτοί δύο γυναῖκες, ἀλλά δέν μπορεῖ νά χαρακτηρισθεῖ ἀκριβῶς ὡς πολυγαμία αὐτό γιά τούς ἀνθρώπους αὐτούς• γιατί γιά τόν Ἀβραάμ ἀναφέρεται μέν ὅτι νυμφεύθηκε τήν Χετούρα, ἀλλά ὁ γάμος του αὐτός ἔγινε μετά τόν θάνατον τῆς πρώτης γυναικός του, τῆς Σάρρας (Γεν. 23,1 ἐξ. 25,1 ἐξ.), καί ἐπομένως δέν θεωρεῖται ὡς παράβαση τῆς μονογαμίας. Καί ὁ σκοπός τοῦ Ἰακώβ πάλι δέν ἦταν ἀπό τήν ἀρχή νά λάβει δύο γυναῖκες, ἀλλά μία, τήν Ραχήλ• ἐπειδή ὅμως ἐξαπατήθηκε ἀπό τόν πεθερό του Λάβαν, γι' αὐτό, κατ' ἀνάγκην, ἔλαβε καί τήν Λεία ὡς σύζυγό του (Γεν. 29,15 ἐξ.).

Ἄς ἔχουμε δέ γενικά ὑπ' ὄψιν ὅτι τά λεγόμενα περί δύο ἢ καί περί περισσοτέρων γυναικῶν διαφόρων προσώπων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶναι ἀσαφῆ, γιατί δέν γνωρίζουμε ἂν τίς γυναῖκες αὐτές τίς ἔλαβαν ταυτόχρονα ἢ διαδοχικά. Πάντως, γιά νά μιλήσουμε καθαρά, ἡ καταγωγή τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ προέρχεται ἀπό γάμον πολυγαμικοῦ τύπου. Προέρχεται ἀπό ἕνα πατέρα τόν Ἰακώβ καί τέσσερις μητέρες, δύο συζύγους, τήν Λεία καί τήν Ραχήλ, καί δύο παλλακές, τήν Βαλλά καί τήν Ζελφά (Γεν. 29,15-30. 30,1-9).⁵

Ἡ πολυγαμία, πού εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς πτώσεως ξαναλέγομε, ὅπως ἀναφέρεται στήν Παλαιά Διαθήκη, ἔχει δύο συστήματα: α) Τό ἀνδρο-

κρατικό πολυγαμικό σύστημα και β) τό γυναικοκρατικό (ή πολυανδρικό) πολυγαμικό σύστημα. Κατά τό πρώτο σύστημα, ό ένας άνδρας έλάμβανε πολλές γυναίκες, ένώ κατά τό δεύτερο συνέβαινε τό αντίθετο, ή μία γυναίκα έλάμβανε πολλούς άνδρες.

Έπικρατέστερο σύστημα ήταν τό άνδροκρατικό και, όπως τό κατάλαβαίνουμε, τά γεννώμενα παιδιά από τήν ίδια μητέρα δέν ήταν δυνατόν νά συνδεθοῦν μέ τόν πατέρα τους, αλλά μέ τήν μητέρα τους, γιατί ό πατέρας είχε και άλλα τέκνα από άλλη γυναίκα. Λόγω ακριβώς τής επικρατήσεως αυτού τοῦ συστήματος, παρατηροῦμε νά είναι ζωηρότερη και ισχυρότερη ή συγγένεια από τήν μητέρα και όχι από τόν πατέρα.

Έτσι ό υιός τοῦ Γεδεών Αβιμέλεχ, καταγόμενος από Συχεμίτιδα μητέρα, θέλοντας νά διαθέσει υπέρ έαυτοῦ τούς Συχεμίτες, τονίζει σ' αυτούς ότι αυτός, αντίθετα πρὸς τούς αδελφούς του, πού κατάγονται από τόν ίδιο μέν πατέρα από άλλη όμως μητέρα, αυτός είναι «όστοῦν και σάρξ αὐτῶν» (Κριτ. 9,2). Και ό συγγενικός δεσμός και τό γένος εκφράζονται μέ λέξεις πού σημαίνουν τήν μητρική κοιλία.⁶

Τό πόσες γυναίκες θά έλάμβανε ό Ισραηλίτης άνδρας, κατά τόν άνδροκρατικό τύπο, αυτό εξηρτάτο από τήν οικονομική του άντοχή, γι' αυτό οί πλούσιοι και μάλιστα οί βασιλείς είχαν πλῆθος γυναικῶν (βλ. Κριτ. 8,20. Β' Βασ. 5,13. Γ' Βασ. 11,1 κ.ά.), ένώ οί πτωχοί μαρτυρεῖται ότι είχαν μόνο δύο γυναίκες (Δευτ. 21,15-17). Οί διάφορες γυναίκες τοῦ ενός συζύγου έθεωροῦντο όλες νόμιμες και είχαν όλες τά ίδια δικαιώματα. Όμως, ότι σέ μιά τέτοια οικογένεια άνδροκρατικοῦ τύπου θά έδημιουργοῦντο διάφορα προβλήματα, προκαλούμενα πρό παντός από τήν ζηλοτυπία τῶν γυναικῶν, αυτό είναι αυτόνοήτο.

Γιατί, όπως μαρτυρεῖται από αυτή τήν Παλαιά Διαθήκη, συνήθως ή νεώτερη στήν ήλικία γυναίκα έξετόπιζε εύκολα τήν πρεσβυτέρα, «τήν γυναίκα τής νεότητος», κατά τήν έκφραση τοῦ Ήσαίου (54,6), ή όποία και περιεφέρετο περίλυπος, εγκαταλειμμένη και περιφρονημένη από τόν άνδρα της. Έκαλεῖτο δέ αυτή ή εκτοπισθεισα γυναίκα «μισητή», ένώ ή άλλη, ή νεωτέρα εκαλεῖτο «άγαπητή» (Δευτ. 21,15-17. Ήσ. 54,6). Ό Νόμος όμως τής Παλαιᾶς Διαθήκης επεμβαίνει υπέρ τής περιφρονημένης γυναίκας, γιά νά κατοχυρώσει τά κληρονομικά δικαιώματα τοῦ υιοῦ της, τά όποια παραθεωροῦντο (Δευτ. 21,15-17).

Γ' Υψηλή διδασκαλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης περί τοῦ γάμου.

Ἀπ' αὐτῆ τὴν χαμηλὴ πτώση, στὴν ὁποία ἔφερε ἡ ἁμαρτία τὸν θεσμό τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογένειας μέ τό πολυγαμικό σύστημα, ἀλλά καί μέ τὰ ἄλλα πτωτικά τὰ συμβαίνοντα σ' αὐτήν, ὅπως, γιά παράδειγμα, τὴν δουλική θέση τῆς γυναίκα, ὥστε ὁ σύζυγός της νά καλεῖται ba'ai της, δηλαδή, ἐξουσιαστής της,⁷ ἀπ' αὐτό λέγω τό χαμηλό επίπεδο, πού ἔρριξε ἡ ἁμαρτία τὸν γάμο καὶ τὴν οἰκογένεια, ἀγωνίζεται ἡ Παλαιά Διαθήκη νά τὸν ἀνορθώσει μέ τὴν ὑψηλὴ διδασκαλία καὶ τοὺς ἀγῶνες τῶν θεοπνεύστων συγγραφέων της καὶ μάλιστα τῶν Προφητῶν της.

(α) Κατὰ πρῶτον, ἐνῶ παλαιότερα, καί σ' αὐτὴν ἀκόμη τὴν πατριαρχικὴ ἐποχὴ, δέν φαίνεται νά συνοδευόταν ὁ γάμος μέ κάποια θρησκευτικὴ τελετὴ, ὅμως ἀργότερα ὁ προφήτης Ἰεζεκιήλ (16, 8.59 ἐξ.) καὶ ἀκόμη ἀργότερα ὁ προφήτης Μαλαχίας (2,14) μᾶς ὁμιλοῦν γιά «διαθήκη», γιά συμβόλαιο δηλαδή ἱερό, πού γίνεται κατὰ τὴν σύναψη τοῦ γάμου. Τό δέ χωρίο Παροιμ. 2,17, ἀκόμη περισσότερο, μᾶς λέγει ὅτι ἡ διαθήκη αὐτὴ συνάπτεται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, γι' αὐτό καί τὴν καλεῖ «διαθήκην θεϊαν» καὶ ἐκεῖ λέγεται ὅτι ὁ Θεός ἀρμόζει τὸν ἄνδρα μέ τὴν γυναίκα (Παροιμ. 19,14). Αὐτό εἶναι ἡ παλαιά, ἡ παραδείσια διδασκαλία περί τοῦ γάμου, ὅπου λέγεται παραστατικά ὅτι ὁ Θεός εἶναι ὁ νυμφαγωγός τοῦ ἀνδρογύνου, γιατί Αὐτός «ἤγαγεν τὴν γυναῖκα πρὸς τὸν Ἀδάμ» (Γεν. 2,22).

(β) Τὴν σύζυγο γυναίκα, τῆς ὁποίας ἡ θέση κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἦταν πολὺ ταπεινὴ καὶ δουλική,⁸ ἡ ἴδια ἡ Παλαιά Διαθήκη τὴν χαρακτηρίζει ὡς τό πολυτιμότερο ἀπόκτημα τοῦ ἀνδρα καὶ ὡς δῶρο Θεοῦ (Παροιμ. 18,22. 19,14), πλέκει δέ ὠραιότατο ὕμνο στὴν γυναίκα:

**«Δυσεύρετη εἶναι ἡ ἄξια γυναίκα!
Ἄξίζει περισσότερο ἀπὸ μαργαριτάρια.
Ὁ ἄνδρας της τὴν ἐμπιστεύεται
καὶ πάντα εἶναι ἄφθονα τὰ ἀγαθὰ του.
Σ' ὅλη της τὴν ζωὴ τοῦ κάνει καλὸ
καὶ ποτέ κακό» (Παροιμ. 31,10-12).**

Πόσο μεγάλη σημασία καὶ ἀξία ἔχει ὁ ἔπαινος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης πρὸς τὴν γυναίκα καὶ πόσο ἀνεβάζει αὐτὴ τὸν θεσμό τοῦ γάμου καὶ τῆς

οικογένειας θά φανεῖ ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ λαοὶ τῆς ἀρχαίας Ἀνατολῆς ὑποτιμοῦσαν πολύ τὴν γυναῖκα καὶ εἶχαν πολύ εὐτελεῖς ἀντιλήψεις περὶ τοῦ γάμου.⁹

(γ) Ἡ ὑψηλὴ θέση τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογένειας στὴν Παλαιὰ Διαθήκη φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι θέλοντας αὐτὴ νὰ ἐκφράσει τὴν ἐνότητα τοῦ Θεοῦ μὲ τούς ἀνθρώπους, τὴν ἐκφράζει μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ στενοῦ δεσμοῦ τοῦ ἀνδρογύνου. Ἡ ὑπέροχη διδασκαλία, ἡ ὁποία κρύπτεται στὴν εἰκόνα αὐτὴ καὶ τὴν ὁποία διδασκαλία ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη παρέλαβε καὶ αὐτὴ ἡ Καινὴ Διαθήκη (Ἐφ. 5,23 ἐξ. Ἀπ. 19,7-9. 21,2), διατυπώνεται κυρίως ἀπὸ τὸν προφήτη Ὡσηέ.

Συνετέλεσε δέ σ' αὐτὸ ἓνα προσωπικὸ οἰκογενειακὸ συμβάν τοῦ προφήτου, τὸ ὁποῖο, ὁμιλοῦντες τώρα γιὰ γάμο καὶ οἰκογένεια κατὰ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, ἀξίζει νὰ τὸ ἀναφέρουμε: Ὁ προφήτης Ὡσηέ ἦταν ἔγγαμος. Ἐλαβε μία γυναῖκα, Γόμερ στό ὄνομα, ἡ ὁποία ἦταν καλὴ στὴν ἀρχή, ἀλλὰ παρεξέκλινε ἀργότερα, γιατί ἐρωτοτρόπησε μὲ ἄλλον ἄνδρα. Αὐτὸ τὸ ἀντιλήφθηκε ὁ σύζυγος προφήτης, ἀλλὰ, ἐπειδὴ τὴν ἀγαποῦσε, τὴν ἀνεχόταν μὲ τὴν ἐλπίδα διορθώσεώς της. Συνέχιζε ὅμως τὴν κακὴ της διαγωγή ἢ Γόμερ, γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ὡσηέ ἀναγκάστηκε νὰ τὴν ἐκδιώξει ἀπὸ τὴν οἰκία του.

Ἐπειδὴ ὅμως συνέχιζε νὰ τὴν ἀγαπᾶ, ὕστερα ἀπὸ λίγο καιρὸ, κατὰ τὸν ὁποῖο ἡ ἀμαρτήσασα σύζυγος εἶχε ἐπιδείξει μετάνοια γιὰ τὴν διαγωγή της, ὁ Ὡσηέ τὴν προσέλαβε πάλι στὴν οἰκία του καὶ ἡ σχέση τοῦ ἀνδρογύνου ἔγινε ὁμαλὴ ὅπως κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ γάμου τους (βλ. Ὡσ. κεφ. 1-3).

Ἐπειδὴ δέ ὁ προφήτης Ὡσηέ τὴν στενὴ σχέση τοῦ ἀνδρογύνου τὴν θεωροῦσε ὡς δυνατὴ εἰκόνα τῆς σχέσεως τοῦ Θεοῦ μετὰ τοῦ λαοῦ του, αὐτὸ τὸ προσωπικὸ του συμβάν τὸ ἔλαβε ὡς βάση, γιὰ νὰ ἐρμηνεύσει τὰ συμβαίνοντα στό ἔθνος του καὶ νὰ θεολογήσει ἐπ' αὐτῶν. Λοιπόν: Ὅπως ὁ Ὡσηέ ἀπὸ ὅλες τίς γυναῖκες ἐξέλεξε μία, τὴν Γόμερ, μὲ τὴν ὁποία συνῆψε διαθήκη γάμου, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς Γιαχβέ ἐξέλεξε ἓνα ἔθνος, μὲ τὸ ὁποῖο συνῆψε ἱερά διαθήκη ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ καὶ συνδέθηκε μαζί του μὲ στενὴ σχέση. Καὶ ὅπως ἡ γυναῖκα Γόμερ ἦταν πιστὴ στό σύζυγό της Ὡσηέ στὴν ἀρχή, ἔτσι καὶ ὁ Ἰσραὴλ ἦταν πιστός στόν Θεό του ἀρχικά, τότε, κατὰ τὴν πορεία του στὴν ἔρημο.

Άλλά όπως ή Γόμερ άργότερα έρωτοτρόπησε μέ άλλον άνδρα, έτσι και ό Ίσραήλ, άργότερα, όταν έγκαταστάθηκε στην Χαναάν, έλησμόνησε τόν νόμιμο «σύζυγό» του, τόν Γιαχβέ, και έρωτοτρόπησε μέ τά είδωλα τών Χαναναίων και έλάτρευσε αυτά. Και όπως πάλι ό προφήτης απέδίωξε τήν γυναίκα του για τήν μοιχεία της, έτσι και ό Γιαχβέ θά έκδιώξει τόν λαό του μακριά στην Βαβυλώνα για τήν άποστασία του. Αυτό τό συμβάν, Σεβασμιώτατοι πατέρες, αποτελεί «κλειδί» έρμηνείας τοῦ όλου βιβλίου τοῦ προφήτου Ώσηέ, έχει δέ ως βάση, έπαναλαμβάνουμε, τήν ύψηλή τοποθέτηση τοῦ γάμου και τῆς οικογένειας ως εικόνας τῆς σχέσεως τοῦ Θεοῦ μέ τόν λαό του.

(δ) Μέ τήν ύψηλή της διδασκαλία περί τοῦ γάμου ή Παλαιά Διαθήκη θέλει νά φτιάξει μιá καλή οικογένεια, στην όποία θά ύπάρχει ή αγάπη μεταξύ τών μελῶν της. Γιατί, στά χρόνια της, παρατηρεῖτο διαταραχή στην οικογένεια μέ τήν ρήξη τῆς παλαιᾶς στενῆς συνοχῆς τών μελῶν της. Όπως μαρτυρεῖ ό προφήτης Μιχαίας, στην έποχή του ή άμαρτία εἶχε προχωρήσει πολύ, τόσο πολύ, ὥστε εἶχε εισέλθει και σ' αυτήν τήν οικογένεια, για νά χαλάσει τόν ὠραῖο της θεσμό. Ό προφήτης μονολογεῖ μέ πόνο:

**Ό υἱός περιφρονεῖ τόν πατέρα
και ή θυγατέρα έπαναστατεῖ κατά τῆς μητέρας της,
ή νύμφη κατά τῆς πενθεράς της
και έχθροί τοῦ ανθρώπου εἶναι οἱ οἰκεῖοι του (7,6).**

Τά κρούσματα αυτά εἶχαν έμφανισθεῖ και σε παλαιότερη έποχή, έλαβε δέ από τότε μέριμνα και φροντίδα ή Παλαιά Διαθήκη για τήν θεραπεία τῆς καταστάσεως. Ό σκοπός για τόν όποῖο γράφηκε τό ὠραῖο βιβλίο τῆς Ρούθ εἶναι καθαρά ποιμαντικός για τήν οικογένεια. Γιατί παροσιάζει μιá άλλόφυλη γυναίκα, τήν Ρούθ, αντίθετα μέ τά συμβαίνοντα στην Ίουδαία, αυτή νά προσκολλᾶται στην πεθερά της, τήν Νωεμίν, και νά εύλογεῖται για τήν πιστότητά της αυτή πλούσια από τόν Θεό.

Και ό 132ος πάλι ψαλμός, «Ίδού δή τί καλόν ή τί τερπνόν, άλλ' ή τό κατοικεῖν άδελφούς επί τό αυτό;», έγράφη και αυτός για τήν οικογένεια, για τήν αγάπη τών άδελφῶν, ή όποία στά χρόνια εκείνα έκφραζόταν μέ τήν συνοίκηση όλων επί τό αυτό.

(ε) Ἄλλά ἔχω νά παρουσιάσω μία ωραία διδασκαλία περί γάμου καί οἰκογένειας τοῦ τελευταίου χρονολογικά προφήτου, τοῦ προφήτου Μαλαχίου. Τά μεγάλα κρούσματα καί ἡ ἀποσύνθεση στήν οἰκογένεια ἔγιναν στήν ἐποχή τοῦ προφήτου αὐτοῦ (5ος αἰών)• γιατί κατά τήν ἐποχή αὕτη οἱ Ἰουδαῖοι παρέβαιναν τήν διαθήκη τοῦ γάμου, ἔδιωχναν τήν νόμιμη γυναίκα τους καί προσλάμβαναν ἄλλη, νεώτερη στήν ἡλικία. Ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ κακοῦ ἐπιτίθεται ὁ προφήτης Μαλαχίας καί ἀναπτύσσει μέ τήν εὐκαιρία ωραία, ωραιότατη διδασκαλία περί γάμου, χρήσιμη ἀσφαλῶς καί ἀναγκαία καί στήν σύγχρονή μας ἐποχή. Ὁ προφήτης λέγει στούς ἄνδρες πού ἔκαναν τό ἀμάρτημα αὐτό καί χώριζαν ἀπό τήν νόμιμο σύζυγό τους:

**2,14 Ὁ Γιαχβέ ὑπῆρξε μάρτυρας
μεταξύ σοῦ καί τῆς γυναίκα τῆς νεότητάς σου,
πρός τήν ὁποῖαν ἐσύ φέρθηκες ἄπιστα,
ἐνῶ αὕτη εἶναι κοινωνός (σύντροφός σου) καί γυναίκα τῆς διαθήκης
σου.**

**15 Δέν ἔπλασε διαφορετικός (Θεός) τήν γυναίκα,
ἡ ὁποία ἔγινε μέ τό ὑπόλοιπο τοῦ πνεύματος (τοῦ Θεοῦ)
Ἄλλά σεῖς λέγετε: Τί ἄλλο ζητάει ὁ Θεός παρά σπέρμα;**

Ἦς παρατηρήσουμε στήν παραπάνω περικοπή ὅτι τήν ἀδικημένη γυναίκα, πού ἀπέβαλε ὁ σύζυγος ἀπό τήν οἰκία του, ὁ προφήτης Μαλαχίας καλεῖ «γυναίκα νεότητος» (στίχ. 14). Θά ἤθελα νά ἐρμηνεύσω ψυχολογικά τήν ἔκφραση αὕτη: Ἡ ἔκφραση εἶναι πολύ δυνατή, γιατί ὑπενθυμίζει στόν σύζυγο τήν πρώτη ἀγάπη τῶν νεανικῶν του χρόνων, τήν ὁποία ὁμως τώρα αὐτός τήν παραθεωρεῖ καί τήν προδίδει.

Ὁ προφήτης Ἰερεμίας παρουσιάζει καί αὐτόν τόν Γιαχβέ παραπονούμενο καί λέγοντα στόν λαό του γιά τήν ἐγκατάλειψή του: «Θυμᾶμαι – τοῦ λέγει – πόσο μέ ἀγαποῦσες ὅταν ἦσουν νέος» (2,2), κατά πρῶτα χρόνια δηλαδή τῆς συστάσεως τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ ἔθνους, κατά τήν πορεία τοῦ λαοῦ στήν ἔρημο.

Στήν παραπάνω περικοπή, πού παραθέσαμε, ὁ προφήτης Μαλαχίας δίνει ἰσχυρούς λόγους, γιατί ὁ ἄνδρας δέν πρέπει νά χωρίζει ἀπό τήν γυναίκα του.

α) Δέν πρέπει νά χωρίζει από τήν γυναίκα του, γιατί αὐτή εἶναι μέ αὐτόν «κοινωνός» τοῦ βίου (στίχ. 14), σύντροφος, μέ τήν ὁποία ὁ ἄνδρας γεύθηκε ὅλα τά εὐχάριστα καί τά δεινά τῆς ζωῆς.

β) Ἀκόμη περισσότερο, ἡ σύζυγος, μέ τήν ὁποία χωρίζει ὁ ἄνδρας, εἶναι ἡ «γυναίκα διαθήκης» (στίχ. 14)• εἶναι αὐτή μέ τήν ὁποία ὁ ἄνδρας συνῆψε τήν ἱερά διαθήκη τοῦ γάμου.

γ) Δέν εἶναι ἡ γυναίκα κατώτερη ἀπό τόν ἄνδρα, ὥστε αὐτός νά τήν ἀποδιώκει ὅποτε θέλει, γιατί, λέγει παρακάτω ὁ προφήτης, «δέν ἔκα-νε ἄλλος Θεός τόν ἄνδρα καί ἄλλος τήν γυναίκα», ἀλλά ἀντίθετα, ἡ γυ-ναίκα εἶναι «τό ὑπόλοιπο τοῦ πνεύματος (τοῦ Θεοῦ)» (στίχ. 15).

Τί σημαίνει ἡ περίεργη αὐτή τελευταία φράση; Εἶναι δύσκολη στήν ἐρμηνεία της καί διαπληκτίζονται οἱ ἐρμηνευτές γιά τήν ἔννοιά της. Ἀλλά εἶναι ἀπλῆ στήν ἐρμηνεία της, ἂν τήν λέξη «πνεῦμα» τήν νοήσουμε ὡς φύσημα. Ὅπως τό διαβάζουμε στήν Γένεση (βλ. 2,7), μέ τό ἐμφύσημά του ὁ Θεός ἔδωσε ψυχή στόν ἄνθρωπο Ἀδάμ. Κατά τό χωρίο μας ἐδῶ μέ τό μισό φύσημα ἐμψυχώθηκε ὁ ἄνδρας καί μέ τό ἄλλο μισό («τό ὑπόλοιπο τοῦ πνεύματος») ἐμψυχώθηκε ἡ γυναίκα Εὔα!

Τρία δυνατά ἐπιχειρήματα γιά τό ὅτι ὁ ἄνδρας δέν πρέπει νά χωρίζει ἀπό τήν γυναίκα του. Πραγματικά, οἱ λόγοι αὐτοί τοῦ Προφήτου εἶναι μία ὑψηλή, μία ὑπέροχη διδασκαλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης περί γάμου καί περί οἰκογενείας, εἶναι ἕνα γερό θεμέλιο γιά ἕνα εὐτυχισμένο οἶκο!

Στά δυνατά ὅμως αὐτά λόγια τοῦ προφήτου Μαλαχίου πρὸς τούς ἀποδιώκοντας τήν σύζυγό τους, αὐτοί μέ αὐθάδεια καί ἀναίδεια ἀπαντοῦσαν: «Τί ἄλλο ζητάει ὁ Θεός παρά σπέρμα;» (στίχ. 15β).

Αὐτοί, δηλαδή, σάν σκοπό τοῦ γάμου ἔθεταν τήν τεκνογονία μόνο. Καί ἀφοῦ, λοιπόν, μέ τήν γυναίκα τους γέννησαν παιδιά, ἐκπλήρωσαν ἄρα τόν μοναδικό γι' αὐτούς σκοπό τοῦ γάμου καί γι' αὐτό τήν ἐγκατέλειπαν. Ἐδῶ φαίνεται καθαρά ὅτι καί κατά τήν Παλαιά Διαθήκη ἀκόμη, ὅπου, γιά τήν αὔξηση τῆς ἀνθρωπότητας καί τόν πόθο ἐλεύσεως τοῦ Μεσσίου,¹⁰ τονίζεται ἡ τεκνογονία καί ἡ γέννηση παιδιῶν φέρει μεγάλη χαρά (Γεν.

4,1.25. 29,32.33.35. 30,18.20. Ψαλμ. 112,9. 127,3-6. Παροιμ. 17,6. Γεν. 15,2. 30,1.23. Α΄ Βασ. 1,5 ἐξ. Ἠσ. 4,1), καί στήν Παλαιά Διαθήκη ἀκόμη, λέγω, δέν θεωρεῖται ἡ πολυτεκνία ὡς ἀποκλειστικός σκοπός τοῦ γάμου.

Μάλιστα, περισσότερο τῆς πολυτεκνίας ἡ Παλαιά Διαθήκη τονίζει τήν καλλιτεκνία, παιδιά μέ φόβο Θεοῦ, ἀφοῦ λέγει «μή ἐπιθύμει τέκνων πλῆθος ἀχρήστων..., εἰ μή ἐστι φόβος Κυρίου μετ' αὐτῶν. Κρεῖσσον εἰς ἡ χίλιοι (υἱοί) καί (κρεῖσσον) ἀποθανεῖν ἄτεκνον ἢ ἔχειν τέκνα ἀσεβῆ» (Σοφ. Σειρ. 16,1-3). Ὡς σκοπόν λοιπόν τοῦ γάμου ὁ προφήτης Μαλαχίας θέτει τήν ἀγάπη τῶν συζύγων, τήν κοινωνία τοῦ βίου τους, τήν συντροφικότητα καί τήν ἀλληλοσυμπλήρωση. Ὁ προφήτης Μαλαχίας στήν περί γάμου διδασκαλία του προσέγγισε τό ὕψος τῆς Καινῆς Διαθήκης (βλ. Ματθ. 5,31 ἐξ. 19,4-9).

(ς) Ἐπειδή ὅμως ὁ λόγος τό ἔφερε καί ἐπειδή εἶναι μέσα στό θέμα μας, ἐπιθυμῶ νά πῶ γιά τήν τεκνογονία ὅτι, ἂν καί κατά τήν Παλαιά Διαθήκη δέν ἀποτελεῖ τόν μοναδικό σκοπό τοῦ γάμου, ὅμως ὑπάρχει ἄμεσος σύνδεσμος μεταξύ τῶν συζυγικῶν σχέσεων καί τῆς τεκνογονίας καί δέν πρέπει ὁ χριστιανός νά παραθεωρεῖ τόν σύνδεσμο αὐτό μέ ἐλαφρά συνείδηση.

Ὁ ὑψηλός στόχος στόν ὁποῖο ὀφείλουν νά κατευθύνονται οἱ ἔγγαμοι πιστοί εἶναι στό νά ὑπερνικοῦν τό σαρκικό φρόνημα καί μέσα στό γάμο, τόν ὁποῖο πρέπει νά συνδέουν στενά μέ τήν τεκνογονία.¹¹ «Ὅπως – λέγει ὁ Καθηγητής Μαντζαρίδης – ἡ ἰδανική θέση γιά τούς ἀγάμους εἶναι ἡ παρθενία, ἔτσι καί ἡ ἰδανική θέση γιά τούς ἐγγάμους εἶναι ὁ ἀπόλυτος σεβασμός τῆς συνδέσεως τῶν σαρκικῶν σχέσεων μέ τήν τεκνογονία».¹²

(ζ) Πολλές γυναῖκες στήν Παλαιά Διαθήκη φέρονται ὡς στεῖρες. Καί αὐτή ἡ στειρότητα τῶν γυναικῶν ἔχει στήν Παλαιά Διαθήκη χριστολογικό νόημα, ὅπως ὠραῖα τό ἐρμηνεύει ὁ ἅγιος Χρυσόστομος: «Ἄν σέ ἐρωτᾷ ὁ Ἰουδαῖος – λέγει ὁ ἱερός πατέρας – πῶς ἔτεκε ἡ Παρθένος, νά τοῦ ἀπαντᾷς: Πῶς ἔτεκαν οἱ στεῖρες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης; Γιατί σ' αὐτή τήν περίπτωση (τῶν στεῖρων δηλαδή τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης) ἔχουμε δύο ἐμπόδια γιά τόν τοκετό• καί τό παράκαιρο τῆς ἡλικίας καί τήν ἀχρήστευση τῆς φύσης. Ἐνῶ γιά τήν Παρθένο, ἕνα μόνο ἐμπόδιο ἦταν: τό ὅτι δέν ἦλθε σέ γάμου κοινωνία». «Προοδοποιεῖ τοίνυν τῆ Παρθένω ἡ στεῖρα», καταλήγει νά πεῖ ὁ ἱερός πατέρας.¹³

Δ' Έκτροπές και προβλήματα.

Σύντομα τώρα θά θίξω μερικά άλλα προβλήματα σχέση έχοντα μέ τόν γάμο και τήν οίκογένεια, προβλήματα πού συναντῶνται στήν σύγχρονη εποχή μας:

Τιλοφορῶ τά ὅσα θά πῶ στήν συνέχεια ὡς ἐκτροπές, πού δημιουργοῦν προβλήματα, γιατί πραγματικά εἶναι ἐκτροπές ἀπό τήν βιβλική και ἐκκλησιαστική ἀρχή. Ἡ δέ ἀρχή αὐτή εἶναι ἡ ἐξῆς: Ἡ γαμική σχέση τοῦ ἀνδρα και τῆς γυναίκας μόνο μέ τό μυστήριο τοῦ γάμου εἶναι εὐλογημένη, ἐνῶ ἔξω ἀπό αὐτό συνιστᾶ ἀμαρτία. Καί βεβαίως οἱ διαπράττοντες τήν ἀμαρτία αὐτή δέν δύνανται νά κοινωνοῦν τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων.

Ἐπειδή χρησιμοποιοῦμε ὡς πηγὴ τήν Παλαιά Διαθήκη, λέγουμε ὅτι σ' αὐτήν ἐτιμωρεῖτο διά ποικίλλων τιμωριῶν (χρηματική καταβολή, μαστίγωση και λιθοβολισμός) ἡ ἐκτός γάμου σχέση τοῦ ἀνδρα και τῆς γυναίκας (Γεν. 38,24. Λευϊτ. 18,20. 20,10. Δευτ. 22,22-27. Δαν. 13,22. Σωσάνα, στίχ. 41.43 κ.ἄ.).

(α) Προγαμιαῖες σχέσεις τῶν νέων. Στό τμήμα αὐτό τοῦ λόγου μου θά ὁμιλήσω πρῶτα σύντομα και μέ πόνο γιά τήν σημερινή νεολαία μας, τούς νέους και τίς νέες, οἱ ὅποιοι ἐμπαίζουν τόν λόγο περί ἐγκρατείας και ἀγνότητος και κάνουν γάμο πρὶν ἀπό τόν γάμο τους! Πόσο ἐλεγκτικό ἀκούεται γιά τήν εποχή μας τό ἔθιμο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὅτι κατά τήν τελετή τοῦ γάμου προπορεύονταν οἱ γονεῖς τῆς νύμφης κρατοῦντες λευ-κὴν σινδόνα, θέλοντες νά δηλώσουν μέ αὐτό ὅτι ἔτσι λευκή και καθαρὴ, παρθένος, εἶναι ἡ θυγατέρα τους, τήν ὁποία τώρα ὑπανδρεύουν.

Γιά νά βοηθήσουμε τούς νέους μας νά διάγουν ἀγνή ζωή, γιά νά ἔχουν καλή οίκογένεια μετά ταῦτα, νομίζω ὅτι πρέπει νά ξεκινήσουμε ἀπό τήν βάση ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐρωτικό ὄν. Γιατί, ἀφοῦ ὁ Θεός εἶναι, ὅπως τόν παρουσιάζει ἤδη ἡ Παλαιά Διαθήκη, πρόσωπο και ἀγάπη (Ἐξ. 3,14. Ὡσ. 6,6), ἄρα και ὁ κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ πλασμένος ἄνθρωπος (Γεν. 1,26.27) εἶναι και αὐτός πρόσωπο και ἀγάπη.

Ἡ ἀγάπη εἶναι φυσική ἀρετή καί πλαστήκαμε νά ζοῦμε μ' αὐτήν. Πλαστήκαμε γιά νά ζοῦμε μέ ἔρωτα πρὸς τὸν Θεό – οἱ Πατέρες ὁμιλοῦν γιά ἔρωτα Θεοῦ – καί νά εἶμαστε ἀγαπημένοι μεταξύ μας. Αὐτό εἶναι ὄλο - κι ὄλο ἡ πνευματική ζωή. Ἄν ὅμως ὁ νέος καί ἡ νέα δέν ζοῦν μέ ἀγάπη Θεοῦ μέσα τους, ἐπειδὴ τὸ αἶσθημα τῆς ἀγάπης ἀπὸ τὴν φύση τους εἶναι πολὺ δυνατὸ, θά τραποῦν, γιά ικανοποίηση τοῦ αἰσθήματος αὐτοῦ σέ ἄλλες ἀγάπες, χωματένιες καί σαρκικές, πού καταφθείρουν τὸν ἄνθρωπο.

Γιά νά βοηθήσουμε λοιπὸν τὴν νεολαία νά νικᾷ τὸν φθοροποιὸ σαρκικό ἔρωτα, πρέπει νά μιλάμε σ' αὐτήν μέ δύναμη γιά τὸν ἔρωτα τοῦ Θεοῦ, γιά τὴν γλυκεῖα ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ. «Ἐρωσ ἔρωτι νικᾶται», λέγουν οἱ Πατέρες. Ἀπὸ ὀρθοδόξου πλευρᾶς αὐτὸς ὁ τρόπος εἶναι ὁ μόνος ἐπιτυχής γιά τὸ θέμα πού λέγουμε, ὅπως μᾶς τὸ διδάσκει διὰ πολλῶν ἡ ἐκκλησιαστικὴ μας ἐγκυκλοπαίδεια, δηλαδή τὰ Ἱερά Συναξάρια τῶν ἁγίων μας.

Μόνο καρδιά πού ἀγαπάει θερμά τὸν Χριστό, μόνο αὐτὴ μπορεῖ νά νικήσει τὰ σαρκικά πάθη, τὰ ὁποῖα – γιά νά λέμε τὴν ἀλήθεια – εἶναι πολὺ ἐνοχλητικά καί ἰσχυρά, ὅχι μόνο στοὺς νέους, ἀλλὰ καί στοὺς μεγάλους στὴν ἡλικία καί σ' αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς γέροντες. Γι' αὐτὸ ὁ σύγχρονος πατέρας τῆς Ἐκκλησίας μας, ὁ σοφὸς Ἀρχιμανδρίτης πατήρ Ἐπιφάνιος Θεοδωρόπουλος, ἔλεγε ἐπιγραμματικά: «Τὸ θέμα σὰρξ τὸ λύει ἡ πλάξ» (τοῦ τάφου ἡ πλάξ)!

Στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἔχουμε ἄφθονα χωρία πού παρουσιάζουν ἔτσι τὸν Θεό μας, ὡς ποθητὸ καί λαχταριστὸ προσωπικό ὄν καί ὄχι ὡς μία ἀφηρημένη ἀνωτέρα δύναμη. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ὁμιλεῖ γιά «Ζῶντα Θεό» (Ἱεζ. 17,19. 33,11). Ἡ ἀγάπη σ' Αὐτὸν τὸν Ζῶντα Θεό εἶναι πολὺ γλυκεῖα, γλυκύτερη ἀκόμη καί ἀπὸ τὴν ζωή μας. «Κρεῖσσον τὸ ἔλεός σου (= ἡ ἀγάπη σου) ὑπὲρ ζωάς», λέγει ὁ Ψαλμωδός (Ψαλμ. 62,4). Καί ὁ προφῆτης Ἱερεμίας ἀναφερόμενος σ' αὐτὴ τὴν θέληση καί τὴν μαγεία πού δίνει στὴν ψυχὴ ἡ κοινωνία μέ τὸν Θεό, λέγει κάπου σέ ἓνα ὠραῖο του μονόλογο: «Μέ μάγευσες, Θεέ μου, καί ἄφησα τὸν ἑαυτὸ μου νά μαγευθεῖ» (Ἱερ. 20,7)!¹⁴

(β) Ἐκτρώσεις. Οἱ παράνομες σχέσεις φέρουν καί τὴν ἄλλη μεγάλη καί φοβερὴ ἀμαρτία, τὴν ἔκτρωση. Ἀπὸ ὅσα γνωρίζω ἡ Παλαιὰ Διαθήκη δέν ἀναφέρεται στό ἀμάρτημα αὐτό, γιατί δέν γινόταν στὴν

έποχή της, τουλάχιστον στο Ίσραήλ. Κάπου όμως ο Ίερεμίας, είς τινά ἄπελπιν μονόλογό του, ὁμιλῶν γιά τά δεινά τοῦ προφητικοῦ του βίου, παραπονεῖται στήν μητέρα του καί λέγει σ' αὐτήν, γιατί τόν ἄφησε νά γεννηθεῖ καί γιατί δέν τόν φόνευσαν στήν κοιλία της, γιά νά τοῦ γίνει αὐτή τάφος (Ίερ. 15,10. 20,17). Ἐρωτοῦν οἱ ἐρμηνευτές: Πρόκειται γιά ἔκτρωση; Κατά τήν γνώμη μου ὁ πολύκλαυστος Ίερεμίας δέν ἐννοεῖ μέ αὐτό πού λέγει τήν ἔκτρωση, ἀλλά θέλει νά πεῖ τό γενικό ἐκεῖνο, ὅτι θά ἦταν καλύτερο γι' αὐτόν νά μήν εἶχε γεννηθεῖ, γιά νά μήν ὑπέφερε τά ὅσα πάσχει.

Στήν πατρίδα μας σήμερα, συμβαίνουν περίπου 300.000 ἐκτρώσεις τό χρόνο!... 300.000 φόννοι ἀθῶων νηπίων!... Δηλαδή: Τήν ἡδονή τῶν δυό, τήν πληρώνει μέ τήν ζωή του ἓνα ἀθῶο νήπιο!... Τό κακό αὐτό πρέπει νά μᾶς ἀνησυχήσει καί ἀπό ἐθνικῆς πλευρᾶς, διότι σμικρύνεται ἐπί πολύ ὁ πληθυσμός τῆς πατρίδος μας, ἐνῶ πολλοί ἐχθροί μᾶς κυκλώνουν γύρω μας, γιά νά μᾶς καταφάγουν.

(γ) Ὁ πολιτικός γάμος. Αἰσθανόμαστε ἀποτροπιασμό πρὸς τόν πολιτικό γάμο καί καλά κάνουμε, γιατί εἶναι σχέση γάμου ἀνδρός καί γυναικός χωρίς τό Μυστήριο τοῦ γάμου, χωρίς τήν εὐλογία τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἐχει διαβεβαιωθεῖ ἡ σχέση αὐτή κάπου ἐπίσημα καί ἔχει ὡς σταθερό σκοπό τήν συμβίωση καί τήν ἀλληλοβοήθεια καί μάλιστα, σέ πολλές περιπτώσεις, οἱ τελοῦντες πολιτικό γάμο ἔχουν ὡς σκοπό καί τήν εὐλογία τους ἀπό τήν Ἐκκλησία μέ τό ἱερό Μυστήριο. Καί θά ποῦμε ὅτι ὅσο πιο βέβαια καί σταθερή εἶναι μία συμβίωση, τόσο καί πλησιάζει πρὸς τήν ἔννοια τοῦ γάμου • ἀντίθετα, ὅσο μία συμβίωση εἶναι ἀσταθής καί ἀβεβαία, τόσο καί ἀπομακρύνεται ἀπό τήν ἔννοια τοῦ γάμου καί πλησιάζει πρὸς τήν πορνεία. Εἶναι ὅμως ὁ πολιτικός γάμος ἓνα «ξεστεφάνωτο» ἀνδρόγυνο, εἶναι παράνομο ζευγάρι καί βεβαίως δέν πρέπει νά κοινωνοῦν οἱ ἔχοντες συζυγία μέ πολιτικό γάμο.

Ἄν, Σεβασμιώτατοι πατέρες, θελήσουμε νά δοῦμε βαθύτερα τά αἷτια τοῦ πολιτικοῦ γάμου σήμερα, γιά νά κάνουμε μία σωστή ποιμαντική στό πρόβλημα, θά διαπιστώσουμε ὅτι κυρίως αὐτά προέρχονται ἀπό τόν συμβαίνοντα στά χρόνια μας πρακτικό Νεστοριανισμό.

Ὡς γνωστόν, ἡ αἵρεση τοῦ Νεστορίου χώριζε τήν θεία ἀπό τήν ἀνθρώπινη φύση στό Πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Καί ὁ πρακτικός Νεστορια-

νισμός τῶν ἡμερῶν μας θέλει νά χωρίσει τόν ἄνθρωπο ἀπό τόν Θεό, θέλει νά δημιουργήσει μία ζωή ξέχωρη ἀπό τόν Θεό καί τά Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας μας. Ὡστε, στό βάθος του τό θέμα τοῦ πολιτικοῦ γάμου εἶναι θέμα ἔλλειψης κατηχήσεως τοῦ λαοῦ.

Οἱ νέοι μας πρέπει νά μάθουν ἀπό ἡμᾶς τήν ἀλήθεια ὅτι τό κάθε τι, γιά νά εἶναι πραγματικά νόστιμο καί νά ἔχει βαθύτερο νόημα, πρέπει νά ἔχει τήν Χάρη καί τήν εὐλογία τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἔρχεται διά τῶν ἁγίων Μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτό ὅμως προϋποθέτει κήρυγμα ἀπλό μὲν, γιά νά εἶναι καταληπτό, ἀλλά μέ βαθύ καί θεολογικό περιεχόμενο, ὥστε νά πείθει τούς ἀνθρώπους γιά τήν ἀναγκαιότητα τῶν ἱερῶν Μυστηρίων στήν ζωή μας.

Ἰδιαίτερη εἶναι ἡ περίπτωση τῶν ἀνθρώπων πού ἀρνοῦνται τόν θρησκευτικό γάμο καί τελοῦν τόν πολιτικό ἀπό λόγους ἀπιστίας στόν Θεό. Ἡ θέσπιση τοῦ πολιτικοῦ γάμου στήν περίπτωση αὐτή εἶναι «καλό» – ἄς τό ποῦμε ἔτσι – γιά ἡμᾶς τούς Κληρικούς, τούς τελοῦντας τό Μυστήριο.

Γιατί θά ἦταν φρικτό ἡμεῖς μὲν νά λέγουμε «Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία...» καί «Στέφεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ τήν δούλην τοῦ Θεοῦ εἰς τό ὄνομα τοῦ Πατρός καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» ἢ νά διαβάζουμε τό ἱερό Εὐαγγέλιο καί οἱ ἄπιστοι νεόνυμφοι νά βλασφημοῦν καί νά ἐμπαίζουν μέσα τους (ἀλλά καί φανερά μέ μορφασμούς) τά λεγόμενα στό ἱερό Μυστήριο. Καί αὐτό βεβαίως θά εἶναι μαρτύριο γιά τούς ἱερεῖς καί Ἀρχιερεῖς τούς τελοῦντας τό ἱερό Μυστήριο. Ἀφοῦ τό λέγουν καθαρά ὅτι δέν πιστεύουν, ἄς τελέσουν ἐπί τέλους πολιτικό γάμο.

Ἔχουμε ὅμως τήν περίπτωση ἐκείνου πού τελεῖ πολιτικό γάμο, ἐπειδή δέν πιστεύει τόν θρησκευτικό, καί ὅμως αὐτός νά ζητᾷ νά γίνει ἀνάδοχος σέ βάπτισμα. Ἐδῶ ἡ Ἐκκλησία ὀφείλει νά μήν δεχθεῖ αὐτόν ὡς ἀνάδοχο, γιατί ἡ ιδιότης αὐτή σημαίνει ὅτι «ἀναδέχεται», ἀναλαμβάνει δηλαδή τήν ἱερή ὑποχρέωση, ὅταν μεγαλώσει τό παιδί νά φροντίσει νά μαθητευθεῖ στά ἱερά δόγματα τῆς Ἐκκλησίας, τά ὁποῖα ὅμως αὐτός ὁμολόγησε ὅτι δέν τά πιστεύει.

(δ) Ἐλεύθερες συμβιώσεις μεταξύ Ὁρθοδόξων καί ἀλλοθρήσκων. Ἦδη στήν Παλαιά Διαθήκη ἀπαγορεύει ὁ Θεός τόν γάμο τῶν Ἰσραηλιτῶν μέ ἀλλοθρήσκους (βλ. Ἐξ. 34,15-16. Δευτ. 7,3-4), γιατί δέν ἤθελε

για τόν λαό, μέ τόν όποϊον συνήψε ιερά διαθήκη, δέν ήθελε νά αναμειχθεῖ μέ ξένους εἰδωλολατρικούς λαούς.

Καί ὅταν ἀργότερα, στήν ἐποχή τοῦ προφήτου Μαλαχίου ιδιαίτερα, οἱ Ἰσραηλιῖτες δέν πρόσεχαν τήν ἀπαγόρευση αὐτή, ἀλλά συνήπτον γάμους μέ ξένες γυναῖκες, ὁ Προφήτης ἐλέγχει μέ πικρία τό παρατηρούμενο κακό λέγοντας ὅτι μέ αὐτό πού κάνουν «βεβηλώνουν τήν διαθήκην τῶν πατέρων τους» (Μαλαχ. 2,11).

Ἔτσι καί ἡ Ἐκκλησία δέν ἐπιτρέπει κατά κανόνα καί κατά ἀκρίβεια γάμο τῶν Ὁρθοδόξων τέκνων της μέ ἑτεροδόξους καί ἀλλοθρήσκους.15 Γίνονται ὅμως συμβιώσεις τῶν Χριστιανῶν μας μέ αὐτούς καί ἡ Ἐκκλησία μας, κατ' ἐπιείκεια καί οἰκονομία, ἐπιτρέπει τήν ἱερολογία γάμου Ὁρθοδόξων μέ τούς ἑτεροδόξους καθολικούς καί συντηρητικούς προτεστᾶντες, ὄχι ὅμως καί μέ τούς ἀλλοθρήσκους.

Ὁ γάμος αὐτός μέ ἀλλόθρησκο δέν εὐλογεῖται ἀπό τήν Ἐκκλησία οὔτε κατ' οἰκονομίαν, πλὴν μόνον ἂν ὁ ἀλλόθρησκος δεχθεῖ νά γίνει Ὁρθόδοξος. Γιά μία ποιμαντική μόνο βοήθεια στό θέμα – ἂν δύναται νά εἶναι βοήθεια αὐτό πού θά πῶ – θά ἀνέφερα τήν περίπτωση τῶν χριστιανῶν τῶν ἀποστολικῶν χρόνων, πού τά ἀνδρόγυνα στήν ἀρχή ἦταν εἰδωλολάτρες. Συνέβαινε δέ ὁ ἕνας ἐκ τῶν συζύγων, ἡ γυναίκα γιά παράδειγμα, νά γίνει χριστιανή καί ἔτσι συζοῦσε μέ ἀλλόθρησκο σύζυγο.

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος δέν ἐπέβαλε τήν διάλυση τοῦ γάμου αὐτοῦ, ἔχοντας τήν καλή ἐλπίδα ὅτι ἀπό τόν πιστή σύζυγο πιθανόν μελλοντικά νά πιστεύσει καί νά σωθεῖ καί ὁ ἄνδρας της (βλ. Α' Κορ. 7,16). Ἀκόμη δέ ὁ Ἀπόστολος ἔλεγε καί τοῦτο τό σπουδαῖο: Ὅτι «ἡγίασται ὁ ἀνὴρ ὁ ἄπιστος ἐν τῇ γυναικί, καί ἡγίασται ἡ γυνή ἡ ἄπιστος ἐν τῷ ἀνδρί» (Α' Κορ. 7,14). Μέ τήν συζυγική τους δηλαδή ἔνωση οἱ σύζυγοι, ὁ ἄπιστος ἀπό αὐτούς εἰσέρχεται σέ χῶρο ἀγιασμοῦ ἐρχόμενος σέ ἐπαφή μέ τό ἄλλο πιστό μέλος!

Ἡ ποιμαντική μας πάντως σέ περιπτώσεις ἐλευθέρων συμβιώσεων μέ ἀλλοθρήσκους εἶναι νά συμβουλευομε τήν διάλυσή τους, γιατί δέν πρόκειται νά εὐλογηθεῖ ὁ γάμος τους ἀπό τήν Ἐκκλησία, ἢ, τό καλύτερο, νά πλησιάζουμε μέ καλό ποιμαντικό τρόπο τόν ἀλλόθρησκο καί νά τοῦ

προσφέρουμε τοιαύτη κατήχηση, ὥστε νά τόν πείσουμε νά προσέλθει στήν Ὀρθοδοξία.

Καί ἡ ἀκόμη καλύτερη ποιμαντική εἶναι στά νέα παιδιά μας νά μιᾶμε σ' αὐτά θερμά γιά τήν ὀρθόδοξη πίστη, γιά νά γίνει δυνατή μέσα τους καί νά μήν τήν προδώσουν ποτέ μέ τό νά θελήσουν νά μιχθοῦν μέ γάμο μέ μή χριστιανό. «Τό σῶμα σας, παιδιά, – νά τοὺς λέγουμε – εἶναι βαπτισμένο καί μυρωμένο, ἔχει τήν σφραγίδα τοῦ Θεοῦ ἐπάνω του. Μήν τό μολύνετε μέ τό νά ἔρθετε σέ γάμου κοινωνία μέ μή βαπτισμένο».

(ε) Τελειώνω μέ τό Οἰκονομικό πρόβλημα. Σήμερα μάλιστα, περισσότερο ἀπό ἄλλες φορές, κάθε σχεδόν ἑλληνική οἰκογένεια, ἀντιμετωπίζει οἰκονομικό πρόβλημα, πού τήν παραλύει, γιατί φέρει σύγχυση καί διαπληκτισμό ἀκόμη μεταξύ τῶν μελῶν της, ὅπως τό ἀκούουμε ἀπό τίς ἐξομολογήσεις τῶν χριστιανῶν μας.

Σ' αὐτό βέβαια ἡμεῖς, σάν ποιμένες τοῦ λαοῦ, δέν ἀδιαφοροῦμε, δέν ἐπιτρέπεται νά ἀδιαφορήσουμε, ἀλλά καί δέν πρέπει νά ἀρκούμεθα σέ κάποια παροχή τροφίμων ἢ καί χρημάτων ἀκόμη στοὺς πονεμένους ἀδελφούς. Αὐτό μπορεῖ νά τό κάνει καί ἡ πολιτεία. Στήν πάσχουσα σήμερα ἀπό τό οἰκονομικό πρόβλημα χριστιανική οἰκογένεια ἢ Ἐκκλησία, πέραν ἀπό τήν ὑλική βοήθεια καί συνδρομή, πρέπει μέ τήν διδαχή της νά τονώσει τήν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐμφυσώντας σ' αὐτήν δυνατή πίστη καί ἐλπίδα πρὸς τόν Θεό.

Ἔτσι ἡ οἰκονομική κρίση θά γίνει αἰτία πνευματικῆς προόδου χριστιανῶν μας, τοὺς ὁποίους, στοὺς χαλεπούς αὐτοὺς καιροὺς πού ζοῦμε, πρέπει νά τοὺς ἐτοιμάζουμε καί διὰ τό μαρτύριο ἀκόμη. Ἄν σ' αὐτό δέν ἐπιτύχουμε ὡς Ἐκκλησία μικρά ἔχει σημασία ἡ ὑλική μας προσφορά στοὺς πενομένους. Μέ αὐτό ἀκριβῶς τό δίδαγμα θέλω νά τελειώσω προσφέροντας ἓνα ὠραῖο κείμενο ἀπό τήν Παλαιά Διαθήκη.

Πρόκειται γιά τόν 4ο Ψαλμό τοῦ Ψαλτηρίου. Ὁ Ψαλμός αὐτός εἶναι δύσκολος στήν ἐρμηνεία του. Ὁ ψαλμωδός εἶναι κάποιο ἐπίσημο πρόσωπο καί μάλιστα, κατά τήν υπόθεση τῶν ἐρμηνευτῶν, εἶναι Ἀρχιερεὺς.

Ὁ Ἀρχιερεὺς λοιπόν αὐτός, ὁ συνθέτης καί ποιητής τοῦ Ψαλμοῦ, φαίνεται περίλυπος, γιατί ἄνδρες, τοὺς ὁποίους παριστᾷ ὡς «βαρुकάρ-

διους», ως «ἀγαπῶντας τήν ματαιότητα» καί ως «ζητοῦντας τό ψεῦδος» (στίχ. 3), στρέφονται ἐναντίον του καί τόν κατηγοροῦν. Ἀλλά ὁ ποιητής μας ἔχει πεῖρα ἀπό προηγούμενα ἔτη, κατά τά ὅποια, ὅταν τόν κατηγοροῦσαν καί τόν συκοφαντοῦσαν, ἤ, τέλος πάντων, ὅταν εἶχε κάποια θλίψη, κατέφευγε στόν Θεό καί εὑρίσκει σ' Αὐτόν παρηγορία καί λυτρωμό.

Γι' αὐτό καί λέγει τήν ἀρχή τοῦ Ψαλμοῦ του: «Ἐν τῷ ἐπικαλεῖσθαί με εἰσήκουσέ μου ὁ Θεός τῆς δικαιοσύνης. Ἐν τῇ θλίψει ἐπλάτυνάς μοι» (στίχ. 2). Ἔτσι καί τώρα, στήν παρούσα θλίψη του ὁ ποιητής γιά τήν ταλαιπωρία του ἀπό τούς ἐχθρούς του, καταφεύγει στόν Θεό καί λέγει: «Οἰκτείρησόν με καί εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου» (στίχ. 2β). Εἶναι δέ τόσο τονωμένος ἀπό τήν προσευχή του, ὥστε ἀπευθυνόμενος στούς κατηγοροῦς του τούς λέγει μέ θαρρετά: «Γνωῦτε ὅτι ἐθαυμάστωσε Κύριος τόν ὄσιον αὐτοῦ. Κύριος εἰσακούσεται μου ἐν τῷ κεκραγένοι με πρός αὐτόν» (στίχ. 4). Συμβουλεύει ὁμως τούς κατηγοροῦς του ὁ ποιητής λέγοντας σ' αὐτούς, ἄς ὀργίζονται, ἄν θέλουν, ἐναντίον του, ἀλλά μέχρι σημείου, ὥστε νά μήν ἐκδηλώνουν τήν ὀργή τους αὐτή μέ λέξεις καί πράξεις ἐναντίον του.

Συμβουλεύει αὐτούς πάλι λέγοντας, ἄς σκευωροῦν ἐναντίον του, ἄν θέλουν, ἀλλά νά κρατοῦν τά σχέδιά τους φυλακισμένα στήν καρδιά τους, στούς κοιτῶνες τους, καί νά μήν τά ἐκτελοῦν. Τό κείμενό μας, κείμενο τῶν Ο', τό ὅποιο φέρεται ὀλίγον τεταραγμένο καί ἐρμηνεύεται καλύτερα μέ τήν βοήθεια τοῦ ἀντιστοίχου Ἑβραϊκοῦ, λέγει: «Ὀργίξεσθε καί μή ἀμαρτάνετε. Λέγετε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν καί ἐπί ταῖς κοίταις ὑμῶν κατάνύγητε» (στίχ. 5).

Τί ἀκριβῶς ἔλεγαν οἱ κατήγοροι στόν ποιητή, δέν μπορούμε νά τό διαγνώσουμε καθαρά ἀπό τό κείμενο. Τό θέμα ὁμως καί ἡ ὑπόθεση τοῦ Ψαλμοῦ, ὅπως φαίνεται ἀπό τό κείμενο, εἶναι τό ἐξῆς: Στά χρόνια τοῦ Ψαλμωδοῦ εἶχε συμβεῖ στό κράτος οἰκονομική κρίση καί πτώχευση.

Οἱ κατήγοροι τοῦ ποιητοῦ μας κατέφευγαν σ' αὐτόν, στόν Ἀρχιερέα, καί τοῦ ἔλεγαν: «Τίς δείξει ἡμῖν τά ἀγαθά;» (στίχ. 7). Καί ὅταν ἔλεγαν «ἀγαθά» ἐνοοῦσαν βέβαια τά ὑλικά ἀγαθά. Ἐνοοῦσαν, ὅπως διαβάζουμε παρακάτω, νά χορτάσουν «ἀπό καρποῦ σίτου, οἴνου καί ἐλαίου» (στίχ. 8). Σ' αὐτό τό αἴτημά τους, τό ὅποιο διέδιδαν, ὥστε νά τό λέγουν πολλοί («πολλοί λέγουσι», στίχ. 7α), ὁ ποιητής μας, ὡς πνευματικός ἄνθρωπος,

συνιστᾷ τὴν προσευχή καὶ τὸ ἀκούμπημα στὸν Θεό. Κάνετε προσευχή, τοὺς λέγει, καὶ ἐλπίσατε στὸν Θεό: «Θύσατε θυσίαν δικαιοσύνης καὶ ἐλπίσατε ἐπὶ Κύριον» (στίχ. 6).

Γιὰ τὸν ποιητὴ μας ἀπὸ τὴν προσευχή ἔρχεται φῶς, τὸ φῶς τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ, πού γλυκαίνει τὴν θλιμμένη καὶ πονεμένη ψυχή. Μὲ θερμὴ τὴν πίστη καὶ ὑπερηφάνεια γιὰ τὸν Θεό του λέγει τώρα ὁ ποιητὴς μας μέ πάλλουσα καρδιά: «Ἐσημειώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς τοῦ προσώπου σου, Κύριε» (στίχ. 7β).

Αὐτὴ ἡ ἰδέα τοῦ ποιητοῦ μας, πού οἱ ἐρμηνευτές, ξαναλέγω, τὸν ὑποθέτουν Ἀρχιερέα τοῦ Θεοῦ, εἶναι ὑπέροχη. Μᾶς λέγει ὅτι ἡ πίστη στὸν Θεό καὶ ἡ ἐλπίδα σ' Αὐτόν κάνει τὸν ἄνθρωπο νά ὑπερπηδήσει καὶ τίς ὑλικές του ἀνάγκες καὶ νά νοιώθει χορτασμό καὶ μέ τὰ ὀλιγοστά ὑλικά του ἀγαθὰ. Οἱ ἐχθροὶ ὅμως τοῦ Ἀρχιερέως ποιητοῦ τὸν ἐνέπαιζαν γιὰ τὸ κήρυγμά του αὐτό καὶ ἔλεγαν, ἀντίθετα πρὸς αὐτόν, ὅτι ἡ εὐτυχία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ νά πλουτίσουν («ἐπληθύνθησαν») καὶ νά χορτάσει ὁ στόμαχός τους «ἀπὸ καρποῦ σίτου, οἴνου καὶ ἐλαίου». Τὸ κήρυγμα τοῦ ποιητοῦ μας, τὸ ὁποῖο προσωπικῶς ἐβίωνε, ἦταν ὅτι ἡ χαρὰ καὶ ὁ χορτασμός στὸν ἄνθρωπο ἔρχεται μέ τὴν ἐλπίδα στὸν Θεό καὶ τὴν προσευχή σ' Αὐτόν («Ἐδωκας εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν μου», στίχ. 8α). Μὲ αὐτά, μέ τὴν προσευχή καὶ τὴν ἐλπίδα στὸν Θεό, ἔρχεται στὸν ἄνθρωπο χαρὰ περισσότερη ἀπὸ τὴν χαρὰ πού νοιώθουν ὅσοι χορταίνονται «ἀπὸ καρποῦ σίτου, οἴνου καὶ ἐλαίου» (στίχ. 8).¹⁶

Πραγματικά! Ἡ χαρὰ τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου πού προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐλπίδα καὶ πίστη στὸν Θεό δέν μπορεῖ νά συγκριθεῖ μέ τὰ γήινα ἀγαθὰ. Ἡ ἴδια ἰδέα προσφέρεται καὶ ἀπὸ ἄλλον Ψαλμωδὸ, ὁ ὁποῖος λέγει «κρεῖσσον τὸ ἔλεός σου ὑπὲρ ζωάς» (Ψαλμ. 62,4)! Παραπάνω δηλαδή ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ζωὴ μας εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. «Κρεῖσσον τὸ ἔλεός Σου ὑπὲρ ζωάς»!

Αὐτὴ ἡ ἰδέα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλπίδος στὸν Θεό, τὴν ὁποία μᾶς χαρίζει ὁ Ψαλμωδός μας, ὡς λύση τοῦ οικονομικοῦ προβλήματος τῆς ἐποχῆς του, ἀποτελεῖ λύση γιὰ κάθε οικονομικὴ στέρση καὶ λύση βεβαίως γιὰ τὴν ἐποχὴ μας στό οικονομικὸ πρόβλημα πού ἔχουμε. Μὲ τὸ ἀκούμπημα στὸν Θεό νοιώθει ἡρεμὸς καὶ εὐτυχισμένος ὁ ἄνθρωπος.

Γι' αυτό και ὁ ποιητής μας ἀναπαυμένος στήν πίστη τοῦ Θεοῦ του, λέγει στό τέλος τοῦ Ψαλμοῦ ὅτι πάει τώρα ἤρεμος νά κοιμηθεῖ καί θά κοιμηθεῖ μέ εἰρήνη, χωρίς ἀγωνία καί ταραχή. «Ἐν εἰρήνῃ ἐπί τό αὐτό κοιμηθήσομαι καί ὑπνώσω» (στίχ. 9), λέγει. Εἶναι αὐτό πού λέγουμε ἐμεῖς στήν Παναγία μας: «Τήν πᾶσαν ἐλπίδα μου εἰς Σέ ἀνατίθημι, Μῆτερ τοῦ Θεοῦ, φύλαξόν με ὑπό τήν σκέπην Σου»!

Εὐχαριστῶ, Μακαριώτατε Πάτερ καί Δέσποτε καί Σεβασμιώτατοι ἅγιοι Πατέρες Ἀρχιερεῖς, διότι μέ ἀκούσατε. Συγγνώμην διά τήν μακρότητα τοῦ λόγου μου. Εἶμαι ἔτοιμος νά ἀνακαλέσω θέση ἢ θέσεις τινάς τῆς εἰσηγήσεώς μου, τίς ὅποῖες θά μοῦ ὑποδείξετε ὡς μή ὀρθάς, ἀρκεῖ ὅμως αὐτό νά ἔχει ἀγιογραφικό καί πατερικό στηριγμό.

Παραπομπές.

1. Βλ. Μεθοδίου, Συμπόσιον ἢ περί ἀγνείας, Λόγος α', IV ΒΕΠ 18,20.19.

* Γιά τούς ἐπιθυμοῦντας θεολογική μελέτη καί σπουδή στήν περί γάμου διδασκαλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης παραπέμπω πρῶτον μέν στήν παλαιά ωραία μελέτη τοῦ Διδασκάλου Βασιλείου Βέλλα, Ὁ Ἰσραηλιτικός γάμος, Ἀθῆναι 1935, ἔπειτα δέ στά διάφορα ξενόγλωσσα βιβλικά λεξικά, παλαιότερα καί νεώτερα. Ὡς ἀξιόλογες εἶδαμε τίς μελέτες στό Interpreter's Dictionary of the Bible (στό λῆμμα marriage) καί στό Dictionnaire De La Bible (ἐκδοθέν ὑπό τοῦ F. Vigouroux, στό λῆμμα mariage). Ὁμοίως βλ. καί Μ. Σιώτη μελέτην του, Ὁ Γάμος κατά τήν Ἁγίαν Γραφή, εἰς Ὁρθόδοξο τεύχος καί Ἠθικήν Ἐγκυκλοπαίδειαν, τόμ. 4, στ.197-205.

2. Ἡ Γένεση τό λέγει ἀπλᾶ «καί ἔδωκε καί τῷ ἀνδρί αὐτῆς μετ' αὐτῆς καί ἔφαγον» (3,6). Τό ἐπιτακτικό τῆς Εὐας «φάγε», πού γράφω, τό ἐξάγω ἀπό τόν λόγο τοῦ ἀποστόλου Παύλου ὅτι «Ἀδάμ οὐκ ἠπατήθη, ἡ δέ γυνή ἐξαπατηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονεν» (Α' Τιμ. 2,24). Αὐτό ὑποδηλώνει ὅτι ἀρχικά ὁ Ἀδάμ θά ἀντέτεινε στήν πρόταση τῆς γυναικός του γιά τήν βρώση τοῦ ἀπογορευμένου καρποῦ («Ἀδάμ οὐκ ἠπατήθη»), ἀλλά τελικά, μέ τήν ἐπιμονή της, ὑπετάγη.

3. «Τῷ δέ Ἀδάμ οὐχ' εὐρέθη βοηθός ὅμοιος αὐτῷ», Γεν. 2,20.

4. Εἰς τήν Γένεσιν λόγος Δ', εἰς ΑΑΠ 52, 659 DE σ. 131.

5. Ἡ προσφυγή στήν παλλακίδα, πού παρατηρεῖται κατά τήν ἐποχή τῶν Πατριαρχῶν, γινόταν λόγω τῆς στειρότητας τῆς συζύγου, καί ἔχει ἐπίδραση ἀπό τόν Κώδικα τοῦ Hammurabi τῆς Μεσοποταμίας.

6. Μέ τίς λέξεις *rehem* (Ἰσμ. 1,11) καί *beten* (Ἰώβ 19,17).

7. Γεν. 3,16. 18,12. Ἐξ. 21,3. Ἐξ. 20,17. 21,22. Γι' αὐτό καί μόνον ὁ ἄνδρας, ὡς *ba'al*, ἔχει τό δικαίωμα νά ζητήσῃ τήν λύση τοῦ γάμου, «νά ἀπολύσει» τήν σύζυγό του, ὅπως ἐλέγετο, ἐνῶ αὐτή δέν ἔχει τέτοιο δικαίωμα• Δευτ. 24,1-4.

8. Λόγω αὐτῆς τῆς κατωτέρας, ὅπως ἐνόμιζαν, θέσεως τῆς γυναίκα, βαριές ἦταν καί οἱ ἐργασίες πού αὐτή ἦταν ἀναγκασμένη νά ἐκτελέσει. Ὁ Βέλλας λέγει: «Αὐτή θά ἐγείρετο ἐνωρίς νά ἀλέσῃ τόν σῖτον, αὐτή θά ἔφερε ἐπί τῶν ὤμων τήν ὑδρίαν ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ χωρίου (Γεν. 24,15. Α' Βασ. 9,11), αὐτή θά παρεσκεύαζε τόν καθημερινόν ἄρτον, αὐτή θά μετέβαινεν εἰς τήν πηγὴν πρὸς πλύσιν τῶν ἐνδυμάτων, αὐτή θά ἐφρόντιζε διά τήν τακτοποίησιν τοῦ οἴκου, αὐτή καί διά τά τέκνα, αὐτή πολλάκις θά ἔβοσκε τά ποίμνια (Γεν. 29,9. Ἐξ. 2,16) καί πρὸς καλλιέργειαν τοῦ ἀγροῦ αὐτή θά μετέβαινεν, αὐτή πάλιν θά ἔφερον εἰς τήν πόλιν τὰς ὀπώρας καί διάφορα ἄλλα εἶδη πρὸς πώλησιν, ἐνῶ ἐπί τῶν ὤμων αὐτῆς θά ἐβάσταζεν τό κλαυθμυρίζον βρέφος, ὡς ἀκριβῶς καί σήμερον ἡ αὐτή ζωὴ ἐκτυλίσσεται ἐν Παλαιστίνῃ» (Ὁ Ἰσραηλιτικὸς γάμος, Ἀθῆναι 1935, σ. 28).

9. Βλ. Δ. Μπαλάνου, Ἡ θέσις τῆς γυναικὸς ἐν ταῖς Θρησκευταῖς καί ἰδίως ἐν τῷ Χριστιανισμῷ, Ἀθῆναι 1910 καί Π. Μπρατσιώτου, Ἡ γυνὴ ἐν τῇ ἱερᾷ Βίβλῳ, Ἀλεξάνδρεια 1923. Ὁ Διδάσκαλος Βέλλας παραπέμπει καί στήν μελέτη ἐνός Ν. Σαριπόλου, Σχεδίασμα περὶ τῆς κατὰ διαφόρους τοποῦς καί χρόνους καταστάσεως τῆς γυναικὸς («Ἀθήναιον» 1872 σ. 66 ἐξ.). Πρὸς τούτοις βλ. καί Ν. Μπρατσιώτου, Ἡ θέσις τοῦ ἀτόμου εἰς τήν Παλαιάν Διαθήκην καί εἰς τήν ἐγγύς Ἀνατολήν, Ἀθῆναι 1997.

10. Ἡ μητέρα τῶν πολλῶν παιδιῶν στήν Παλαιά Διαθήκη εἶχε τήν καλὴ ἐλπίδα ὅτι κάποιος τῆς παιδί ἢ οἱ ἀπόγονοί του, θά εἶναι ὁ Μεσσίας.

11. Κατά τόν ὑψηλὸ αὐτὸ στόχο τοῦ γάμου, τό νά ἀποσυνδέσει τό ἀνδρόγυνο τήν σαρκικὴ ἡδονὴ ἀπὸ τήν κεκνογονία θεωρεῖται παράχρησις ἢ κατάχρησις καί λοιπὸν κακία. Ἔτσι, λέγει ὁ ἅγιος Μάξιμος: «Κακία ἐστὶν ἡ ἐσφαλμένη κρίσις τῶν νοημάτων, ἣ ἐπακολουθεῖ ἢ παράχρησις τῶν πραγμάτων. Οἷον ἐπὶ τῆς γυναικὸς, ἡ ὀρθὴ κρίσις τῆς συνουσίας ὁ σκοπὸς ἐστὶ τῆς παιδοποιΐας. Ὁ οὖν εἰς τήν ἡδονὴν ἀποβλέψας ἐσφαλὴ περὶ τήν κρίσιν, τό μὴ καλὸν ὡς καλὸν ἠγησάμενος. Ὁ γοῦν τοιοῦτος παραχρῆται γυναικί συνουσιαζόμενος». Περὶ ἀγάπης 2,17. MPG 90,989AB.

12. Χριστιανική Ἠθική σελ. 222. Βλ. καί ὄλο τό σχετικό κεφάλαιο, Γάμος καί οἰκογενειακή ζωή, σελ. 214-240.

13. Ὁμιλία Περί τοῦ μή δημοσιεύειν τά ἀμαρτήματα τῶν ἀδελφῶν, εἰς ΑΑΠ 20,349D.

14. Τό κείμενο τῶν Ο΄ ἔχει: «Ἠπάτησάς με, Κύριε, καί ἠπατήθην». Τό «ἀπατῶ» ἐδῶ ἔχει τήν ἔννοια τοῦ «θέλω», διότι εἶναι ἀνάρμοστο γιά τόν Θεό νά ἀποδώσουμε τό ρῆμα αὐτό μέ τήν κύρια ἔννοιά του. Εἶναι τό τροπάριο πού λέγουμε ἐμεῖς στήν λατρεία μας: «Ἐθελξας πόθῳ με Χριστέ καί ἠλλοίωσας τῷ θείῳ σου ἔρωτι!»

15. Ὁ οβ΄ Κανών τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου λέγει: «Μή ἐξέστω ὀρθόδοξον ἄνδρα αἰρετικῆ συνάπτεσθαι γυναικί, μήτε μήν αἰρετικῶ ἀνδρί γυναικί ὀρθόδοξον συζεύγνυσθαι• ἀλλ΄ εἰ καί φανείη τι τοιοῦτον ὑπό τινος τῶν ἀπάντων γινόμενον, ἄκυρον ἡγεῖσθαι τόν γάμον, καί τό ἄθεσμον διαλύεσθαι συνοικέσιον• οὐ γάρ χρή τά ἄμικτα μιγνύναι, οὐδέ τῷ προβάτῳ λύκον συμπλέκεσθαι καί τῇ τοῦ Χριστοῦ μερίδι τόν τῶν ἀμαρτωλῶν κληρον• εἰ δέ παραβῆ τις τά παρ΄ ἡμῶν ὀρισθέντα, ἀφορίζέσθω».

16. Σημειώνω ὅτι ἡ σωστή ἐρμηνεία τοῦ στίχου δίδεται μέ τήν ἀντιπαραβολή τῶν δύο κειμένων, Ἑβραϊκοῦ καί Ἑβδομήκοντα (Ο΄).

Πηγή: www.dogma.gr.